

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ LÝ LUẬN VÀ HỌC TẬP LÝ LUẬN

LƯƠNG GIA BAN (*)

Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh luôn coi trọng lý luận và việc học tập lý luận của cán bộ, đảng viên và toàn thể nhân dân. Người rất tâm đắc với câu nói nổi tiếng của V.I.Lênin: “*Không có lý luận cách mạng thì không có phong trào cách mạng*”. Người thường xuyên đòi hỏi người lãnh đạo cách mạng, đội ngũ cán bộ và đảng viên phải học tập lý luận, biết vận dụng lý luận trong thực tiễn, không được coi thường lý luận và lý luận suông.

“*Lý luận*, - theo Hồ Chí Minh, - là sự tổng kết những kinh nghiệm của loài người, là tổng hợp những tri thức về tự nhiên và xã hội tích trữ lại trong quá trình lịch sử”(1). Vì vậy, “lý luận như cái kim chỉ nam, nó chỉ phương hướng cho chúng ta trong công việc thực tế” và “không hiểu lý luận thì như người mù đi đêm”(2). Như vậy, lý luận đối với Hồ Chí Minh không phải là mục đích tự thân, lý luận phải xuất phát từ thực tiễn, phải được chứng minh trong thực tiễn và khi được vận dụng vào thực tiễn, nó được bổ sung, phát triển, trở nên phong phú và sâu sắc hơn, phản ánh đầy đủ hơn, chuẩn xác hơn các quy luật vận động và phát triển của tự nhiên, của xã hội và của con người.

Lý luận mà Hồ Chí Minh quan tâm, trước hết là lý luận trong công tác của Đảng - đó là lý luận chính trị, lý luận cách mạng, lý luận về con đường giải

phóng dân tộc, giải phóng giai cấp, giải phóng con người; lý luận về độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội, kết hợp sức mạnh dân tộc với sức mạnh thời đại; lý luận về sức mạnh của nhân dân, của khối đoàn kết dân tộc; lý luận về quyền làm chủ của nhân dân, xây dựng nhà nước thật sự của dân, do dân, vì dân; lý luận về quốc phòng toàn dân, xây dựng lực lượng vũ trang nhân dân; lý luận về phát triển kinh tế và văn hoá, không ngừng nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân; lý luận về đạo đức cách mạng; lý luận về chăm lo bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau; lý luận về xây dựng Đảng trong sạch vững mạnh, cán bộ, đảng viên vừa là người lãnh đạo vừa là người đầy tớ trung thành của nhân dân... Đó là những lý luận liên quan trực tiếp tới sự lãnh đạo của Đảng và quản lý của Nhà nước, tới việc củng cố nền tảng tư tưởng, lập trường giai cấp công nhân và nhân sinh quan cách mạng trong toàn Đảng cũng như trong mỗi người cán bộ, đảng viên. Lý luận đó được hình thành và phát triển trên cơ sở tiếp thu lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin và những thành tựu của các khoa học lý luận khác, những giá trị tích cực của các học thuyết chính trị - xã hội trước đó và đương đại, những kinh nghiệm thực tiễn trong hoạt động

(*) Tiến sĩ, Đại học Thương mại Hà Nội.

(1) Hồ Chí Minh. *Toàn tập*, t.8. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1996, tr.497.

(2) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr.231.

của Đảng và sáng kiến của các tổ chức Đảng, của quần chúng nhân dân.

Sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa là một sự nghiệp mới mẻ và do vậy, càng không thể thiếu lý luận. Để có thể xây dựng được chủ nghĩa xã hội, nhất thiết phải nâng cao trình độ lý luận cho toàn thể cán bộ, đảng viên, nhất là các cán bộ cốt cán của Đảng. Nói về nhiệm vụ này, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: “Muốn cải tạo xã hội mà đảng viên không tự cải tạo mình, không tự nâng cao mình thì không thể được. Cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa đòi hỏi đảng viên và cán bộ phải có lập trường giai cấp vô sản thật vững chắc, giác ngộ về chủ nghĩa xã hội cao; đòi hỏi cán bộ đảng viên phải rửa sạch ảnh hưởng của những tư tưởng của giai cấp bóc lột, rửa sạch chủ nghĩa cá nhân, rèn luyện chủ nghĩa tập thể. Nó đòi hỏi cán bộ và đảng viên phải khắc phục các bệnh quan liêu và cô độc hẹp hòi để liên hệ chặt chẽ với quần chúng, do đó mà phát huy được đầy đủ tính sáng tạo của hàng triệu quần chúng nhân dân xây dựng chủ nghĩa xã hội, vì chủ nghĩa xã hội chỉ có thể xây dựng được với sự giác ngộ đầy đủ và lao động sáng tạo của hàng chục triệu người. Muốn thế phải nâng cao trình độ lý luận chung của Đảng, phải tổ chức học tập lý luận trong Đảng, trước hết là trong những cán bộ cốt cán của Đảng”(3).

Tuy đề cao lý luận, song Hồ Chí Minh không xem nhẹ và không coi thường kinh nghiệm thực tế. Người cho rằng, lý luận phải đem ra thực hành, lý luận phải liên hệ với thực tế, lý luận thống nhất với thực tiễn là một nguyên tắc cơ bản. Người viết: “Thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thành thực tiễn mù quáng. Lý luận mà không liên hệ với thực tiễn là lý luận suông”(4). Đối với Hồ Chí Minh, lý luận cách mạng cốt nhằm nâng cao trình

độ tư tưởng, lý luận của cán bộ, đảng viên và toàn thể nhân dân nhằm thúc đẩy cách mạng tiến lên và đạt được hiệu quả cao nhất. Người thường nhắc nhở Đảng và Nhà nước khi xây dựng đường lối, chính sách, chủ trương, biện pháp, kế hoạch phải xuất phát từ thực tiễn, từ những đòi hỏi bức thiết của thực tiễn cách mạng, lấy thực tiễn làm tiêu chuẩn chân lý, làm nguồn cung cấp cứ liệu và kinh nghiệm sinh động cho hoạt động nghiên cứu lý luận và cho việc đề xuất lý luận.

Từ mối quan hệ biện chứng giữa lý luận với thực tiễn, Hồ Chí Minh đã phê phán sai lầm của chủ nghĩa giáo điều và chủ nghĩa kinh nghiệm. Người cho rằng, kinh nghiệm là rất quý, bởi nó là sản phẩm của thực tiễn, nhưng không vì thế mà tuyệt đối hoá kinh nghiệm, từ đó dẫn đến coi thường lý luận, không nhận thấy tầm quan trọng của lý luận, chỉ biết vùi đầu vào công tác sự vụ, xa rời lý luận, ít đào sâu suy nghĩ, áp dụng kinh nghiệm một cách thiếu sáng tạo, thiếu sự chỉ dẫn của lý luận. Theo Người, chủ nghĩa giáo điều, kinh viện thì coi lý luận là tất cả, là một cái gì không thay đổi được, tách lý luận khỏi thực tiễn, rơi vào bệnh lý luận suông, không biết cụ thể hoá lý luận cách mạng cho thích hợp với điều kiện, hoàn cảnh từng lúc, từng nơi, không biết bổ sung lý luận bằng những kết luận mới rút ra trong thực tiễn sinh động, làm cho lý luận khô cứng, không bám sát thực tiễn, không bắt rễ được vào đời sống hiện thực, phong phú, đa dạng và từ đó, sinh ra bệnh coi thường lý luận hay “khinh lý luận”, “lý luận vì lý luận” dẫn đến mất phương hướng, “lúng túng như nhắm mắt mà đi” và dẫn đến bao “cái bệnh” khác nữa. Hồ Chí Minh luôn đề cao vai trò của lý luận, Người chỉ rõ: “Lý luận làm cho

(3) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t. 8, tr. 494 - 495.

(4) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.8, tr. 497.

quần chúng giác ngộ, bày cho quần chúng tổ chức, động viên quần chúng để đấu tranh cho đúng. Nhờ *lý luận* mà quần chúng hiểu rõ *nguyên nhân* vì sao mà cực khổ, thấy rõ *đường lối* đấu tranh để giải phóng mình, hiểu rõ *phương pháp* đấu tranh với địch. Có *lý luận* soi đường thì quần chúng hành động mới đúng đắn, mới phát triển được tài năng và lực lượng vô cùng tận của mình”(5).

Vì thế, cùng với tư tưởng về lý luận, Hồ Chí Minh rất coi trọng việc học tập lý luận chính trị. Giải thích “vì sao phải học lý luận”, Người chỉ rõ: Trước hết, Đảng ta tổ chức trường học lý luận cho cán bộ là để nâng cao trình độ lý luận của Đảng ta đặt giải quyết sự đòi hỏi của nhiệm vụ cách mạng và tình hình thực tế của Đảng ta, để Đảng ta có thể làm tốt hơn công tác của mình, hoàn thành tốt hơn nhiệm vụ cách mạng vĩ đại của mình. Và, để học tập lý luận tốt, Người đã chỉ dẫn một cách cặn kẽ: “Khi học tập lý luận thì nhằm mục đích học để vận dụng chứ không phải học lý luận vì lý luận, hoặc vì tạo cho mình một cái vốn lý luận để sau này đưa ra mặc cả với Đảng. Tất cả những động cơ học tập không đúng đắn đều phải tẩy trừ cho sạch”(6).

Hồ Chí Minh không chỉ nói rõ mục đích, động cơ học tập lý luận, mà còn chỉ rõ phương pháp học tập đúng đắn, phù hợp với bản chất cách mạng và khoa học của lý luận Mác - Lênin. Theo Người, “không phải học để thuộc lòng từng câu, từng chữ, đem kinh nghiệm của các nước anh em áp dụng một cách máy móc. Nhưng chúng ta phải học chủ nghĩa Mác - Lênin để phân tích và giải quyết các vấn đề cụ thể của cách mạng nước ta, cho hợp với điều kiện đặc biệt của nước ta”. Rằng, chúng ta “phải học tập tinh thần của chủ nghĩa Mác - Lênin; học tập lập trường, quan điểm và phương pháp của chủ nghĩa

Mác - Lênin để áp dụng... giải quyết cho tốt những vấn đề thực tế trong công tác cách mạng của chúng ta. Như thế chúng ta học tập lý luận là cốt để áp dụng vào thực tế”(7).

Tóm lại, theo Hồ Chí Minh, học lý luận không phải để thuộc lòng từng câu, từng chữ, cũng không phải học lý luận vì lý luận, học lý luận để đem loè thiên hạ, để kiêu ngạo, để thành con mọt sách, thành người lý thuyết suông, học lý luận là cốt để áp dụng vào thực tế. Những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh về học tập lý luận cho chúng ta thấy, Người là một nhà duy vật thực tiễn tiêu biểu - đó là chủ nghĩa duy vật hành động, chủ nghĩa duy vật thực tiễn, đưa lý luận cách mạng vào quần chúng, khơi dậy và phát huy sức mạnh của quần chúng, đem lý luận gắn liền với quần chúng nhân dân.

Hồ Chí Minh không những đề cao vai trò, tác dụng của lý luận, coi trọng việc học tập lý luận, mà còn chỉ rõ những yếu kém về lý luận, những cái sai trong học tập lý luận và cách sửa chữa chúng. Người nói: “Trong Đảng ta trình độ lý luận còn thấp kém không ai có thể tự xưng mình là giỏi lý luận. Do đó phải nêu cao tinh thần *khiêm tốn, thật thà*. Đào sâu suy nghĩ khi nghiên cứu các tác phẩm của Mác - Lênin, các bài giảng của các đồng chí giáo sư bạn, khiêm tốn học tập các đồng chí giáo sư bạn, cái gì biết thì nói biết, không biết thì nói không biết. *Kiêu ngạo, tự phụ, tự mãn là kẻ thù số một của học tập*. Phải tự nguyện, tự giác, xem công tác học tập cũng là một nhiệm vụ mà người cán bộ cách mạng phải hoàn thành cho được”(8).

Hồ Chí Minh đã chỉ thẳng những căn bệnh và những nguyên nhân của một số

(5) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.7, tr. 231.

(6) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.8, tr. 497.

(7) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.8, tr. 497.

(8) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t. 8, tr.499.

bệnh do kém lý luận, thiếu lý luận, lý luận suông, khinh thường lý luận mà tạo thành bệnh. Người chỉ rõ: Nguyên nhân của căn bệnh chủ quan là do “kém lý luận, hoặc khinh lý luận, hoặc lý luận suông... Vì kém lý luận, cho nên gặp mọi việc không biết xem xét cho rõ, cân nhắc cho đúng, xử trí cho khéo. Không biết nhận rõ điều kiện hoàn cảnh khách quan, ý mình nghĩ thế nào làm thế ấy. Kết quả thường thất bại...”. Người cho rằng, trong Đảng ta có những cán bộ, những đảng viên làm được việc, có kinh nghiệm và đó là những người rất cần cho Đảng, nhưng họ thường mắc phải cái bệnh “khinh lý luận” khi quên rằng, có kinh nghiệm mà lại biết thêm lý luận thì công việc tốt hơn nhiều; kinh nghiệm của họ tuy tốt, nhưng đó chẳng qua chỉ là từng bộ phận, chỉ thiên về một mặt mà thôi. “Có kinh nghiệm mà không có lý luận, cũng như một mắt sáng, một mắt mờ”. Với những người này, Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở, cần phải nghiên cứu thêm lý luận, mới có thể trở thành “người cán bộ hoàn toàn”; đồng thời cảnh tỉnh cho họ biết rằng, đọc nhiều sách, siêng đọc sách là một việc đáng quý, nhưng như thế chưa phải là đã biết lý luận, đọc nhiều sách để loè thiên hạ, để chứng tỏ mình không phải là biết lý luận, người biết lý luận cần phải ra sức thực hành lý luận đó. Người nhấn mạnh rằng: “Mỗi cán bộ, mỗi đảng viên phải *học lý luận*, phải đem lý luận *áp dụng vào công việc thực tế*. Phải chữa cái bệnh kém lý luận, khinh lý luận và lý luận suông... Lý luận phải đem ra thực hành. Thực hành phải nhằm theo lý luận. Lý luận cũng như cái tên (hoặc viên đạn). Thực hành như cái đích để bắn. Có tên mà không bắn, hoặc bắn lung tung, cũng như không có tên. Lý luận cốt để áp dụng vào thực tế. Chỉ học thuộc lòng, để đem loè thiên hạ thì lý luận ấy cũng vô ích. Vì vậy, chúng ta phải *gắng học*, đồng thời học thì phải *hành*”(9).

Nhận rõ vai trò đặc biệt quan trọng của lý luận trong việc nhận thức đúng đắn chiều hướng và quy luật phát triển của xã hội đối với việc định hướng tư tưởng cho cán bộ, đảng viên và toàn thể nhân dân, định hướng mục tiêu và con đường đi lên của cách mạng Việt Nam trong mọi thời điểm, Hồ Chí Minh luôn chăm lo và quan tâm đặc biệt tới công tác lý luận và việc học tập lý luận, nhất là của cán bộ, đảng viên.

Hiện nay, đất nước ta đang trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá, công cuộc đổi mới ở nước ta ngày càng mở rộng và phát triển theo chiều sâu. Những biến đổi trên thế giới ngày càng phức tạp, nhanh chóng, khó lường, những vấn đề mới đặt ra ngày càng nhiều, đòi hỏi phải làm sáng tỏ để tìm ra giải đáp đúng đắn và do vậy, công tác lý luận càng trở nên đặc biệt quan trọng. Mặt khác, các thế lực thù địch luôn tìm mọi cách phá hoại sự nghiệp cách mạng của chúng ta, ra sức tấn công vào nền tảng tư tưởng của Đảng nhằm làm cho chúng ta đi chệch hướng, việc đấu tranh để bảo vệ, phát triển và vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh đã trở thành những nhiệm vụ hàng đầu trong công tác lý luận. Giáo dục lý luận, học tập lý luận, truyền bá lý luận càng trở nên bức xúc nhằm làm cho cán bộ, đảng viên và quần chúng nhân dân nắm vững lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, quan điểm, đường lối của Đảng, nâng cao phẩm chất cách mạng và năng lực hoạt động thực tiễn, hướng dẫn họ vận dụng những hiểu biết ấy vào cuộc sống sôi động hiện nay. Trong bối cảnh đó, tư tưởng Hồ Chí Minh về lý luận và học tập lý luận chính là cái soi đường cho chúng ta đi.□

(9) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.5, tr. 234 - 235.